

Białystok, 19. 04. 2022 r.

Dr hab. Jan Snopko, prof. UwB
Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu w Białymstoku

**Recenzja dorobku naukowego i głównego osiągnięcia naukowego
dr Iwony Janickiej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia**

1. Sylwetka naukowa Habilitantki

Doktor Iwona Jolanta Janicka jest absolwentką studiów historycznych na Uniwersytecie Gdańskim. W 1997 r. ukończyła studia magisterskie na Wydziale Filologiczno-Historycznym UG i uzyskała tytuł magistra historii. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskała 22 października 2004 r. na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Kultura higieniczna Wilna w latach 1795-1915”. Po uzyskaniu stopnia doktora od 2005 r. pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Nowożytnej Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego.

Podczas pracy na uczelni Habilitantka aktywnie angażowała się w pracę naukową, organizacyjną i dydaktyczną. Współorganizowała i koordynowała uruchomienie nowego kierunku studiów – krajoznawstwo i turystyka historyczna. Pełniła funkcję koordynatora festiwalu nauki i realizowała inne tego typu zadania. Realizowała projekt badawczy finansowany przez NCN, którego efektem jest m.in. rozprawa habilitacyjna.

2. Ocena dorobku naukowego

Dorobek naukowy Habilitantki obejmuje szeroko rozumianą historię społeczną XIX wieku, w tym historię życia codziennego i warunków egzystencji ludności na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej (tzw. Ziemiach Zabrzanych w XIX w.). Do tego dochodzą niekiedy publikacje związane z historią polityczną tego okresu. Główny jednak obszar badań to historia medycyny i społeczna historia chorób, ze szczególnym uwzględnieniem pandemii cholery w XIX w. w Imperium Rosyjskim, na tle europejskim.

Dr Iwona Janicka do oceny przedstawiła następujący dorobek naukowy (po uzyskaniu doktoratu):

- 2 monografie naukowe,
- 19 rozdziałów w monografiach,
- 15 redakcji (w tym 10 redakcji skryptów dla studentów),
- 2 redakcje czasopism,
- 11 artykułów w czasopismach naukowych,
- 2 recenzje,
- 1 hasło w słowniku biograficznym,
- 17 publikacji z zakresu dydaktyki historii i WOS.

Należy zauważyć, że Habilitantka nie rozprasza swojej uwagi badawczej. Zdecydowana większość publikacji dotyczy głównego obszaru zainteresowań – życia codziennego społeczeństwa w północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego w XIX w. oraz historii medycyny i ochrony zdrowia w państwie carów na tle europejskim. Widoczne jest też poszerzenie terytorialnego zakresu badań. Na początkowych etapach kariery naukowej dotyczyły one głównie Wilna i Wileńszczyzny, później zainteresowania badawcze zostały rozszerzone na północno-zachodnie gubernie Imperium, z szerokim odwołaniem do kontekstu europejskiego.

Wskazanych wyżej wątków badawczych dotyczą m.in. następujące publikacje: *Kultura higieniczna Wilna w latach 1795-1915*, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2009 (publikacja doktoratu); *Organizacja i działanie kwarantann morskich w portach w czasie epidemii cholery w Rosji w XIX wieku*, w: *Morze nasze i nie nasze. Zbiór studiów*, red. P. Kurpiewski, T. Stegner, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2011; *Organizacja służb medycznych w czasie epidemii cholery w XIX wieku na terenie północno-zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego*, w: *Między Zachodem a Wschodem*, t. 5: *Kondycja zdrowotna i demograficzna społeczeństwa polskiego na przestrzeni wieków*, red. K. Mikulski i in., Wydawnictwo Naukowe Gardo, Toruń 2011. Z kolei zainteresowania historią polityczną Habilitantki potwierdza artykuł pt. *Wileńscy studenci a polska sprawa narodowa w pierwszej połowie XIX wieku. Postawy, zachowania, decyzje*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, vol. 26, nr 1.

Liczba artykułów w czasopismach naukowych nie jest może zbyt duża, ale obejmuje publikacje w tak cenionych i wysokopunktowanych periodykach jak „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” czy „Przeszłość Demograficzna Polski”.

Oceniając całościowo dorobek naukowy dr Iwony Janickiej można stwierdzić, że jest on dojrzały, wystarczająco już określony i rozwinięty, znacząco poszerza też naszą wiedzę z zakresu wybranych aspektów historii społecznej XIX w.

3. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym dr Iwony Janickiej wskazana została monografia pt. *Sina śmierć z Azji. Epidemie cholery w północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021, s. 848. Recenzentem wydawniczym był dr hab. Adam Szarszewski prof. GUMed., kierownik Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Monografia jest wynikiem badań przeprowadzonych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki (konkurs OPUS 10).

Wskazana monografia jest obszernym i wnikliwym opracowaniem naukowym wypełniającym lukę w historiografii polskiej (a także białoruskiej, litewskiej i rosyjskiej) odnośnie pandemii cholery na tzw. Ziemiach Zabrzanych w XIX wieku. Temat badań został odpowiednio dobrany, wynika on częściowo z wcześniejszych badań nad doktoratem i rozpoznanych wtedy luk badawczych.

Wśród pytań badawczych wyodrębnionych przez Autorkę znalazły się następujące zagadnienia: określenie skali zjawiska epidemii cholery w północno-zachodnich guberniach Rosji, warunki cywilizacyjno-środowiskowe sprzyjające epidemiom cholery, liczebność chorych i zmarłych na tę chorobę, rola państwa w walce z epidemiami, stosowane środki profilaktyczne, sposób organizacji tymczasowych zakładów leczniczych, stosowane medykamenty i rezultaty pomocy medycznej, koszty walki z epidemiami cholery, wpływ choroby na podejmowane reformy sanitarne. Interesująca była też próba porównania epidemii cholery i walki z nią w Rosji, do podobnych problemów i działań podejmowanych w innych krajach.

Monografia „Sina śmierć z Azji” została przygotowana w sposób niemalże wzorcowy. Wybór tematu, ramy chronologiczne i terytorialne, podstawa źródłowa, metody badawcze i konstrukcja pracy nie budzą zastrzeżeń. Na podkreślenie zasługuje bardzo dobry styl i klarowny tok wykładu. Wyrazy uznania należą się także Wydawnictwu Uniwersytetu Gdańskiego za bardzo staranne opracowanie redakcyjne i korektorskie, które sprawia, że nawet pospolite „literówki” nie są widoczne.

Praca oparta została na bardzo szerokiej kwerendzie źródłowej, prowadzonej w archiwach i bibliotekach Wilna, Kowna, Petersburga, Moskwy, Mińska, Grodna oraz

Białegostoku, Gdańska, Krakowa i Warszawy. Wykorzystano także pokaźny zasób źródeł drukowanych, prasę z epoki oraz literaturę przedmiotu. Wykaz literatury można uzupełnić o dwa artykuły autorstwa Marka Ostaszewskiego i Marty Wróbel, dotyczące epidemii cholery w Białymstoku w 1893 r., opublikowane w „Studiach Podlaskich” (t. XXIII i t. XXVII).

Monografia ma układ chronologiczno-rzeczowy, składa się z trzech dużych rozdziałów (z rozbudowaną strukturą podrozdziałów) oraz wstępu, zakończenia, aneksów, bibliografii, spisów ilustracji, map, tabel i indeksu osób. W tym miejscu można wspomnieć, że w tak obszernym opracowaniu obok indeksu osób wskazany byłby też indeks nazw geograficznych, co znacznie ułatwiłoby wyszukiwanie informacji dotyczących konkretnych miejscowości czy powiatów.

W bardzo obszernym rozdziale pierwszym zatytułowanym „Cholera” przybliżone zostały źródła tej choroby, jej symptomy, sposób rozprzestrzeniania się, ówczesny stan wiedzy na temat choroby, omówiono warunki fizjograficzne i społeczno-cywilizacyjne sprzyjające pandemii cholery. Następnie przedstawiono przebieg i kierunki rozprzestrzeniania się epidemii w północno-zachodnich guberniach Imperium Rosyjskiego. Na podstawie obliczonych współczynników epidemiologicznych Autorka dokonała oceny sytuacji epidemicznej w sześciu opisywanych guberniach. Tekst wzbogacają mapy oraz aneksy.

Rozdział drugi poświęcony został profilaktyce zdrowotnej i organizacji systemu ochrony zdrowia. Przedstawiono tu podstawy prawne oraz strukturę organizacji centralnych i terenowych kierujących walką z cholera. Scharakteryzowano środki higieniczno-sanitarne oraz medyczno-policyjne wprowadzone w celu zapobiegania epidemii. Walce z cholera poświęcony jest rozdział trzeci. Przedstawiono w nim pomoc medyczną i opiekę nad chorymi oraz usuwanie skutków epidemii. Ważnym podsumowaniem tego rozdziału jest omówienie przedsięwzięć sanitarnych i reform, jakie pod wpływem epidemii zaczęto przeprowadzać.

Wiele szczegółowych danych zostało zamieszczonych w obszernych aneksach (prawie 100 stron). Dotyczą one statystyki chorych i zgonów w poszczególnych miastach i powiatach, personelu medycznego oraz przychodów i rozchodów szpitali cholerycznych. Przydatne są także zestawienia ówczesnych rosyjskich miar oraz instytucji i urzędów.

W zakończeniu Autorka podsumowała wyniki badań, wskazała na cechy specyficzne epidemii cholery w Rosji (rola państwa, brak współpracy i zaufania między władzą a społeczeństwem). Rozprzestrzenianie się choroby było w pewnym stopniu miernikiem poziomu życia ówczesnych społeczeństw i stopnia rozwoju cywilizacyjnego niektórych krajów. Na koniec Habilitantka wskazała zagadnienia wymagające poszerzonych badań, które będą przedmiotem odrębnej publikacji.

Monografia dr Iwony Janickiej *Sina śmierć z Azji* przygotowana została bardzo starannie, zgodnie z wszystkimi wymogami aparatu naukowego historyka. Nie dostrzegłem w niej poważniejszych uchybień. Pewne wątpliwości mogą budzić tłumaczenia niektórych terminów z języka rosyjskiego, czasem zbyt dosłowne. Przykładowo przymiotnik *voennyj* tłumaczy się, w zależności od kontekstu niekiedy jako *wojenny*, a czasem jako *wojskowy*. A więc *voennyj hospital* to szpital wojskowy, a nie szpital wojenny (s. 485). W języku polskim funkcjonuje termin Wileński Okręg Wojskowy (a nie Wojenny), gubernator wojskowy (a nie wojenny). Także nazwa archiwum RGVIA w języku polskim to Rosyjskie Państwowe Archiwum Historyczno-Wojskowe, a nie Wojenno-Historyczne (s. 10).

Mam też pewne wątpliwości co do transliteracji wszystkich nazwisk rosyjskich. Autorka konsekwentnie wszystkie je transliteruje, co można uznać za zasadne, ale nie ułatwia to odbioru tekstu. Nazwiska rosyjskie można jednak spolszczać, zwłaszcza w tekstach kierowanych do polskojęzycznego czytelnika. Tym bardziej, że nazwiska części osób funkcjonują w literaturze w wersji spolszczonej. Iwan Dybicz brzmi bardziej znajomo niż Ivan Ivanovič Dibič-Zabalkanskij (s. 100).

Te drobne uwagi (o charakterze raczej technicznym) nie wpływają oczywiście na ogólną bardzo wysoką ocenę pracy. Znacząco wzbogaca ona naszą wiedzę z historii opieki medycznej i epidemii cholery w Imperium Rosyjskim w XIX wieku.

4. Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzującej naukę

Habilitantka wykazuje się stosunkowo dużym doświadczeniem dydaktycznym, nabytym podczas pracy w Uniwersytecie Gdańskim, a wcześniej w V Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku. Prowadzi ćwiczenia z historii nowożytnej powszechnej i Polski, proseminaria i semina licencjackie, wykłady monograficzne, techniki pisania prac akademickich. Jest redaktorką 10 skryptów dla studentów kierunku Krajoznawstwo i turystyka historyczna. Przygotowała też 17 prac z zakresu dydaktyki historii i wiedzy o społeczeństwie.

Na uwagę zasługuje współpraca Habilitantki z wydawnictwami przygotowującymi podręczniki szkolne (Nowa Era). Opiniowała dla tych wydawnictw różnego rodzaju materiały dydaktyczne, w tym podręcznik do nauczania historii w liceum i technikum. Dr Iwona Janicka weryfikowała także od strony merytorycznej arkusze maturalne z przedmiotu wiedza o społeczeństwie. Prowadziła zajęcia na kursach przedmaturalnych, organizowanych dla uczniów szkół średnich.

W ramach pracy organizacyjnej na Wydziale Historycznym UG Habilitantka przygotowała do uruchomienia nowy kierunek studiów: krajoznawstwo i turystyka historyczna. Współtworzyła programy nauczania, siatkę zajęć, promowała kierunek w mediach, przygotowywała pracownię komputerową. W latach 2015-2019 była opiekunem kierunku krajoznawstwo, kierowała zajęciami terenowymi dla studentów tego kierunku w Berlinie, Budapeszcie, Pradze i Wiedniu.

W ramach działalności popularyzującej naukę Habilitantka przez kilka lat (2009-2016) pełniła funkcję wydziałowego koordynatora „Bałtyckiego Festiwalu Nauki”. W ciągu siedmiu lat współorganizowała ok. 70 imprez popularyzujących naukę wśród młodzieży szkolnej. Przygotowywała m.in. pokazy mody historycznej, wystawę książek historycznych pracowników Wydziału Historycznego UG, konkursy historyczne itp. W ramach popularyzacji nauki współpracuje z lokalnymi mediami, działa w gdańskim oddziale Polskiego Towarzystwa Historycznego, jest Przewodniczącą Komitetu Okręgowego Olimpiady Historycznej w Gdańsku.

5. Konkluzja

Konkludując, w mojej opinii Habilitantka na wszystkich omawianych powyżej polach, tj. naukowym, dydaktycznym, organizacyjnym oraz popularyzującym naukę spełnia warunki konieczne do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego, zdefiniowane w art. 219 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2021 r., poz. 48, 619 i 1630). Jestem w pełni przekonany, że dr Iwona Janicka powinna uzyskać stopień doktora habilitowanego w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

Rekomenduję zatem dopuszczenie dr Iwony Janickiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Jan Swojko